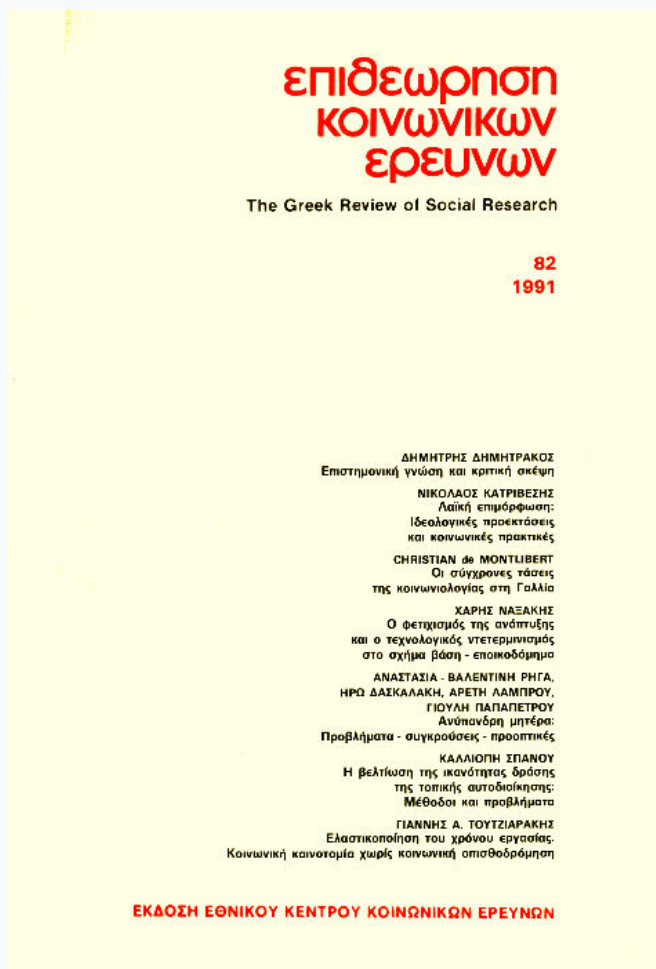

The Greek Review of Social Research

Vol 82 (1991)

82

Δ. Γ. Τσαούσης και Α. Χατζηγιάνη, Κοινωνικές και χωροταξικές προϋποθέσεις λειτουργίας των ΚΑΠΗ ως θεσμών σύνδεσης των ηλικιωμένων με την κοινότητα

Αφροδίτη Τεπέρογλου

doi: [10.12681/grsr.609](https://doi.org/10.12681/grsr.609)

Copyright © 1991, Αφροδίτη Τεπέρογλου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τεπέρογλου Α. (1991). Δ. Γ. Τσαούσης και Α. Χατζηγιάνη, Κοινωνικές και χωροταξικές προϋποθέσεις λειτουργίας των ΚΑΠΗ ως θεσμών σύνδεσης των ηλικιωμένων με την κοινότητα. *The Greek Review of Social Research*, 82, 135–138. <https://doi.org/10.12681/grsr.609>

Δ. Γ. ΤΣΑΟΥΣΗΣ ΚΑΙ Α. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ

Κοινωνικές και χωροταξικές προϋποθέσεις λειτουργίας των ΚΑΠΗ ως θεσμών σύνδεσης των ηλικιωμένων με την κοινότητα.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια για ουσιαστική και μεθοδευμένη μελέτη των θεμάτων της τρίτης ηλικίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται, εκτός των άλλων, και σε μια πρακτική ανάγκη που απορρέει από τη σημαντική αύξηση του πληθυσμού της ηλικιακής αυτής ομάδας.

Το 1982 οργανώθηκε από τον ΟΗΕ η «Παγκόσμια Συνέλευση Γήρατος» στη Βιέννη. Με τη συμμετοχή της η χώρα μας έδωσε το έναυσμα για τη διερεύνηση των θεμάτων που αφορούν την τρίτη ηλικία. Συγκεκριμένα, η Διεύθυνση Προστασίας Ηλικιωμένων του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας ξεκίνησε συστηματική συνεργασία με διάφορους φορείς, επιστημονικά κέντρα, πανεπιστήμια κ.ά. με θέμα τη διεξαγωγή ερευνών γύρω από τα ποικίλομορφα θέματα της ηλικίας αυτής. Από το 1983 ως σήμερα είδαν το φως της δημοσιότητας πολλές διεπιστημονικές έρευνες, οι οποίες προσέγγισαν το θέμα «τρίτη ηλικία» από ιατρική, κοινωνιολογική, οικονομική πλευρά.

Στα πλαίσια αυτά εντάσσεται και η εργασία των Δ.Γ. Τσαούση και Α. Χατζηγιάννη «Κοινωνικές και χωροταξικές προϋποθέσεις λειτουργίας των ΚΑΠΗ ως θεσμών σύνδεσης των ηλικιωμένων με την κοινότητα» που έγινε από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών — Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων — Διεύθυνση Προστασίας Ηλικιωμένων.

Ο θεσμός της Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων ανήκει στην κατηγορία των νέων προγραμμάτων Κοινωνικής Πολιτικής που

παρουσιάστηκε πριν από μερικά χρόνια και είχε μεγάλη απήχηση στα ηλικιωμένα άτομα, όπως διαπιστώνεται από διάφορες έρευνες. Γι' αυτό είναι φυσικό να κεντρίζει τους ενδιαφερόμενους φορείς να μελετήσουν και να διαπιστώσουν ως ποιο βαθμό ο θεσμός ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ενδιαφερομένων.

Η μελέτη των Δ.Γ. Τσαούση και Α. Χατζηγιάννη παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα. Αναλύει τον ίδιο το θεσμό της Ανοικτής Προστασίας όπως εφαρμόστηκε στα ΚΑΠΗ από τη μια πλευρά και τονίζει από την άλλη πόσο εύκολο είναι ένας θεσμός να εκφυλιστεί.

Οι κύριοι στόχοι της έρευνας είναι:

α) η διάγνωση των κοινωνικών δυνατοτήτων και των τυχόν δυσχερειών του ΚΑΠΗ να λειτουργήσει ως «γένυρα» μεταξύ ηλικιωμένων και κοινότητας, η διερεύνηση δηλαδή των κοινωνικών προϋποθέσεων για μια τέτοιου είδους λειτουργία, και

β) η διάγνωση των «τεχνικών» δυσχερειών του ΚΑΠΗ, η διερεύνηση και διάγνωση δηλαδή των χωροταξικών προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την επίτευξη των σκοπών του.

Για την έρευνα επελέγησαν τρεις Δήμοι: των Αγίων Αναργύρων, του Βύρωνα και της Νέας Ιωνίας. Όπως αναφέρουν οι ερευνητές, οι τρεις Δήμοι που επελέγησαν «έγιναν αντικείμενο συνολικής μελέτης προκειμένου, πρώτον, να διακριβωθεί η κοινωνική και οικονομική φυσιολογία τους και να επισημανθούν, δεύτερον, οι φορείς και τα στελέχη τους που συνθέτουν την κατηγορία των «παράγοντων» του Δήμου, των προσώπων δηλαδή που διαμορφώνουν και εκφράζουν γενι-

κότερες απόψεις και στάσεις του πληθυσμού σε κάθε Δήμο».

Στον καθέναν από τους τρεις Δήμους έγιναν γύρω στις 20 συνεντεύξεις με τοπικούς «παράγοντες...». Στον Δήμο Βύρωνα η ερευνητική ομάδα πραγματοποίησε 60 συνολικά ανοιχτές συνεντεύξεις βάθους με ηλικιωμένους. Από αυτές οι 45 ήταν με ηλικιωμένους μέλη των τριών ΚΑΠΗ του Δήμου Βύρωνα και οι 15 με μη μέλη.

Το πρώτο μέρος της μελέτης αναφέρεται στην οργάνωση της έρευνας. Η ερευνητική ομάδα τονίζει ότι «όσον αφορά τη σύνδεση των ΚΑΠΗ με την κοινότητα η εντύπωση που σχημάτισαμε και μέσα από τις συνεντεύξεις αλλά και από τη δική μας επιτόπια παρατήρηση είναι ότι τα ΚΑΠΗ δεν είναι ένα ανοιχτό πρόγραμμα στην κοινότητα και δεν συνδέονται μαζί της παρά μόνο επιφανειακά μέσα από τους φορείς που δρουν και αυτοί στα πλαίσιά της. Και λέμε επιφανειακά, γιατί η σύνδεση αυτή περιορίζεται σε αλληλοπροσκήσεις ανάμεσα στους φορείς (συλλόγους, σωματεία, πνευματικά κέντρα και ΚΑΠΗ) οι οποίες, κι ακόμη όταν γίνονται δεκτές, δεν προωθούν παρά μια παθητική συμμετοχή και σύνδεση των ηλικιωμένων με την κοινότητα».

Τα ΚΑΠΗ, αντίθετα, φαίνεται να είναι περισσότερο συνδεδεμένα με τα άλλα δημοτικά προγράμματα ή τους φορείς που έχουν επαφή με το Δήμο, παραμένοντας στενά συνδεδεμένα με την πολιτική του Δήμου. Ο θεσμός κατ' αυτόν τον τρόπο δεν φαίνεται να είναι απελευθερωμένος από πολιτικές συγκυρίες.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας αναλύει τις κοινωνικές προϋποθέσεις. Ειδικότερα: την άποψη των παραγόντων για την τρίτη ηλικία και τα ΚΑΠΗ, την άποψη των ηλικιωμένων που είναι μέλη των ΚΑΠΗ, την άποψη των ηλικιωμένων που δεν είναι μέλη των ΚΑΠΗ.

Οι ερευνητές αναφέρονται στις απόψεις των παραγόντων των τριών Δήμων που ερευνήθηκαν. «Παρά τις διαφορετικές επιμέρους απόψεις που εκφράστηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, η συνολική εκτίμηση για τα ΚΑΠΗ και το έργο τους υπήρξε σχεδόν ταυτόσημη για όλους τους παράγοντες. Σε γενικές γραμμές, δηλαδή, τα άτομα αυτά, ανεξάρτητα από πολιτική τοποθέτηση, κομματικές διαφορές ή θέση μέσα στο Δήμο και τις δημοτικές αρχές, ανέφεραν ότι αντιμε-

τωπίζουν τα ΚΑΠΗ ως ένα θετικό θεσμό, σε γενικές γραμμές επιτυχημένο και σίγουρα απαραίτητο».

Όπως ήδη αναφέραμε, η έρευνα κάλυψε τόσο τους ηλικιωμένους που είναι μέλη των ΚΑΠΗ όσο κι εκείνους που δεν είναι μέλη.

Όπως αναφέρεται για τα μέλη, «δεν είναι εύκολο να μιλήσει κανείς για τους λόγους που ωθούν τους ηλικιωμένους να γραφτούν στα ΚΑΠΗ και για το τι τους έλκει περισσότερο σ' αυτό, διότι από την πλευρά των ηλικιωμένων υπάρχει πληθώρα καταστάσεων στις οποίες το ΚΑΠΗ έρχεται κατ' αρχήν να προσφέρει κάποια προγράμματα (ιατρικά, ψυχαγωγικά, κοινωνικής πρόνοιας) αλλά και την παρουσία ενός χώρου για την τρίτη ηλικία».

Οι λόγοι για τους οποίους οι ηλικιωμένοι δεν γίνονται μέλη του ΚΑΠΗ είναι ποικίλοι: προβλήματα υγείας, συνέχιση επαγγελματικής δραστηριότητας. Επίσης υπάρχουν και οι ψυχολογικοί λόγοι, γιατί «το να είναι κανείς μέλος του ΚΑΠΗ σημαίνει σίγουρα ως ένα βαθμό ότι αποδέχεται την κατηγοριοποίησή του σε κάποια ηλικία, πράγμα που μπορεί να να σηματοδοτεί μια κατάσταση μη παραγωγικότητας ή αχρηστίας (αν και ο όρος αυτός είναι βαρύς) την οποία δεν είναι εύκολο να αποδεχθεί κανείς».

Στο τρίτο μέρος του βιβλίου, η ερευνητική ομάδα αναφέρεται στις χωροταξικές προϋποθέσεις δημιουργίας των ΚΑΠΗ.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι πρώτη φορά άγεται ένα τόσο σοβαρό θέμα σχετικά με την ανοικτή προστασία. Γιατί «...τα προβλήματα των κτιρίων κρίθηκαν δευτερεύοντα, τουλάχιστον σε πρώτη φάση».

Έτσι, «παρ' όλη την καλή θέληση (των παραγόντων) επιλέγουν, κάτω από την πίεση της έλλειψης κατάλληλων κτιρίων αλλά και λόγω έλλειψης κριτηρίων, κτίρια τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ΚΑΠΗ και των ιδίων των ηλικιωμένων».

Διαπιστώθηκε η ακαταλληλότητα πολλών κτιρίων και η ερευνητική ομάδα θέτει ένα μεγάλο ερώτημα. Πώς «θα πάει ο ηλικιωμένος που έχει προβλήματα υγείας στο ΚΑΠΗ όταν θα πρέπει να ανέβει ή να κατέβει σκάλες... Αυτό που επιτυγχάνεται κατ' αυτόν τον τρόπο είναι να παραμένουν τακτικά μέλη ό-

σοι δεν πάσχουν από κάτι, δηλαδή οι πιο νέοι συνήθως».

Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος η ερευνητική ομάδα παρουσιάζει τα συμπεράσματα και τις προτάσεις της.

Τονίζεται ότι «βασική φιλοσοφία της ανοιχτής περιθαλψής των ηλικιωμένων είναι η αποφυγή της περιθωριοποίησης και / ή της ιδρυματοποίησης της πληθυσμιακής αυτής κατηγορίας. Το ΚΑΠΗ παίζει έτσι τον ρόλο ενός μηχανισμού που ενεργοποιεί το ενδιαφέρον της κοινότητας με την κοινωνιολογική και όχι τη διοικητική έννοια του όρου, για τα ηλικιωμένα μέλη της, διατηρώντας ενεργό την κοινωνική τους παρουσία, και ταυτόχρονα ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των ηλικιωμένων για τον ευρύτερο κοινωνικό τους περίγυρο, την κοινότητα, αμβλύνοντας τις τάσεις απομόνωσης και αδράνειας».

Θα αναφερθούμε ιδιαίτερα στα ευρήματα της έρευνας γιατί πιστεύουμε ότι δίνουν μια πλήρη εικόνα του γενικότερου προβληματισμού γύρω από το θεσμό της ανοιχτής προστασίας, καθώς και τη σχέση των ιδίων των ηλικιωμένων με τα ΚΑΠΗ:

1. Στην πλειονότητά τους τα μέλη των ΚΑΠΗ ανήκουν σε μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα.
2. Λόγω προβλημάτων που σχετίζονται με τις επιλογές των κτιρίων και / ή της θέσης και της προσπελασιμότητας, αλλά και με αυτόν ακόμη τον τρόπο λειτουργίας των ΚΑΠΗ, αποκλείονται εκ των πραγμάτων ορισμένες κατηγορίες ηλικιωμένων.
3. Η πληροφόρηση για τα ΚΑΠΗ και τα προγράμματά τους γίνεται είτε με τα μέσα μαζικής πληροφόρησης είτε με πληροφορίες που κυκλοφορούν από στόμα σε στόμα στο επίπεδο της γειτονιάς και στον δημόσιο κατά κανόνα χώρο κοινωνικότητας.
4. Προκειμένου το ΚΑΠΗ να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως μέσο προσφοράς ουσιαστικής ανοιχτής προστασίας προς τα άτομα της τρίτης ηλικίας είναι απαραίτητη η συνεχής επαφή με τους ηλικιωμένους της περιοχής όπου λειτουργεί. Χρειάζεται ένα «άνοιγμα» του ΚΑΠΗ προς τα έξω που, όπως επανειλημμένα διαπιστώσαμε, γίνεται σε περιορισμένη μόνον έκταση.
5. Σημαντικό μέρος των ηλικιωμένων που είναι εγγεγραμμένοι στα ΚΑΠΗ συμμετέ-

χουν επιλεκτικά στα προγράμματα.

6. Το ζήτημα της χρηματοδότησης των ΚΑΠΗ από την Πολιτεία, ιδιαίτερα οξυμμένο για τα περισσότερα ΚΑΠΗ, παίζει βαρύνοντα ρόλο.
7. Πρόβλημα αποτελεί η παρακολούθηση των μελών που δεν μπορούν να προσέρχονται πια στο ΚΑΠΗ γιατί επιβαρύνθηκε η κατάσταση της υγείας τους... Το δεύτερο πρόβλημα είναι η εξασφάλιση μιας συνεχούς εισροής μελών. Οι ηλικιωμένοι δεν είναι ένας συγκεκριμένος και πάγιος αριθμός ατόμων. Είναι ένας συνεχώς μεταβαλλόμενος αριθμός από τον οποίο αφαιρούνται κάθε χρόνο κάποιες μονάδες και προστίθενται κάποιες άλλες.

Σχετικά με τον βασικό στόχο της έρευνας που ήταν τα χωροταξικά και κτιριολογικά προβλήματα των ΚΑΠΗ, η έρευνα έκανε τρεις διαπιστώσεις. «Η πρώτη είναι ότι καμιά επιλογή θέσης ή κτιρίου δεν έγινε με κάποια προδιαγεγραμμένα κριτήρια... Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι στο σύνολο σχεδόν των περιπτώσεων τα περιθώρια επιλογής είναι πάρα πολύ περιορισμένα... Η τρίτη διαπίστωση είναι ότι για ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού των ηλικιωμένων, η ανάγκη για μια διεξοδο, όπως αυτή που προσφέρει το ΚΑΠΗ, είναι τόσο οξεία ώστε θεωρούσαν αμελητέες τις περισσότερες από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν για να φτάσουν στο ΚΑΠΗ και να συμμετάσχουν στα διάφορα προγράμματά τους».

Η εργασία των Δ. Τσαούση και Μ. Χατζηγιάννη, ιδιαίτερα «πυκνή» στις 87 σελίδες της, δίνει μια νέα διάσταση στο θέμα της τρίτης ηλικίας στη χώρα μας. Κατορθώνει να διεισδύσει στη φιλοσοφία της ανοιχτής προστασίας και, μέσα από μια περιορισμένη σε μέγεθος έρευνα, να εξετάσει όλο το φάσμα των προβλημάτων.

Δεδομένου ότι η τρίτη ηλικία στην Ελλάδα είναι μια πολύ σοβαρή υπόθεση, λόγω της έκτασης που θα πάρει η πληθυσμιακή ομάδα στα αμέσως επόμενα χρόνια, πιστεύουμε ότι εργασίες σαν κι αυτή έχουν ιδιαίτερη αξία.

Η ανάλυση των ευρημάτων γίνεται σε μια γλώσσα προσιτή, ζωντανή, λιτή (σαφή, περικτική, κ.λπ.).

Θα θέλαμε μόνον να επισημάνουμε την έλλειψη στατιστικών πινάκων οι οποίοι θα έδι-

ναν μια πληρέστερη εικόνα των Δήμων που διερευνήθηκαν.

Όπως αναφέρουν οι ερευνητές, «η έρευνα είχε σε μεγάλο βαθμό πειραματικό χαρακτήρα. Γι' αυτό και από την αρχή σχεδιάστηκε σε μικρή κλίμακα και υιοθέτησε σε πολλά μεθοδολογικά και άλλα θέματα στάση διερεύνησης δυνατοτήτων, για μελλοντικές εφαρ-

μογές». Ελπίζουμε να πραγματοποιηθεί η «υπόσχεση» γιατί, όπως πρόβλεπον οι ειδικοί επιστήμονες, τα επόμενα χρόνια «η σημασία της τρίτης ηλικίας ως αντικειμένου κοινωνικού προβληματισμού και μέριμνας δεν θα μειωθεί», αντίθετα, επισημαίνουμε, θα διογκωθεί.

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΤΕΠΕΡΟΓΛΟΥ